

Пузіков Дмитро Олегович,
кандидат педагогічних наук, доцент, докторант,
Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України,
м. Київ, Україна

ПОНЯТТЯ, КЛАСИФІКАЦІЯ, ХАРАКТЕРИСТИКА СУБ'ЄКТІВ ПРОГНОЗУВАННЯ ЗМІСТУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Успішне, результативне здійснення прогнозування змісту загальної середньої освіти має ґрунтуватися на надійних теоретико-методологічних засадах, вагоме місце серед яких посідає система прогнозування цього змісту.

Як правило, наукове дослідження системи певної діяльності зумовлює необхідність застосування системно-діяльнісного підходу, котрий є загальнонауковим методологічним підходом [5, с. 64]. Реалізація положень системно-діяльнісного підходу в процесі наукового дослідження пов'язана, насамперед, зі здійсненням декомпозиції людської діяльності, тобто виділенням її компонентного складу. До найсуттєвіших складників діяльності вчені відносять декілька, а саме: потребу, суб'єкта, об'єкт, мету, процеси, засоби, умови, результат [5, с. 64]. Оскільки кількісні та якісні характеристики різних компонентів діяльності безпосередньо залежать від характеристик її суб'єкта (окремої людини, малої або великої групи людей, людства в цілому), то цей складник розглядається як один із її найважливіших компонентів. Отже, дослідження суб'єктів прогнозування змісту загальної середньої освіти є актуальним, його результати позитивно позначаться на подальших наукових розвідках із проблематики освітньо-педагогічного прогнозування.

Окрім того, доцільно встановити й обґрунтувати міру суб'єктності педагогічних працівників стосовно прогнозування змісту загальної середньої освіти. На жаль, в академічному середовищі (серед наукових і науково-педагогічних працівників) досить поширена думка, що педагогічний працівник (учитель) не повинен займатися прогнозуванням.

З одного боку, таке твердження є справедливим. Окремий учитель виконує досить багато важливих і складних професійних завдань, тому не варто доручати йому ще одне. Особливо, якщо воно пов'язано саме з розробленням теорії й методології прогнозування, тобто зі здійсненням фундаментального наукового дослідження з означеної проблематики. Зауважимо, що більшість вітчизняних учителів не прагнуть участі саме в такій діяльності, оскільки не матиме в ній нагальної потреби, не буде підготовленою до її здійснення [2].

Однак, з іншого боку, так само не можна й обмежувати педагогічного працівника в його прагненні долучитися до здійснення (у т. ч. самостійного) певної прогностичної діяльності, якщо участь у ній є його добровільним вибором. Адже процес і результати самостійного застосування вчителем прогностичного інструментарію для вирішення певного професійного завдання (або ж його посилення

участь у прикладному прогностичному дослідженні певних освітніх об'єктів) можуть відповідати його професійним інтересам, сприяти оптимізації освітньої діяльності закладу загальної середньої освіти, в якому він працює. Зазначимо, що успішність такої участі безпосередньо залежить від трьох обставин, а саме: від наявності (розробленості) відповідного теоретико-методичного забезпечення (насамперед, теоретично обґрунтованих і експериментально перевірених моделей (систем) прогнозування певних освітніх об'єктів, які доцільно поєднуюватимуть відповідний прогностичний інструментарій); необхідного інформаційного забезпечення (програмного й апаратного); підготовленості вчителя до використання такого забезпечення.

Отже, міра суб'єктності педагогічного працівника щодо прогнозування змісту загальної середньої освіти визначатиметься як його інтересом, умотивованістю до здійснення цієї діяльності, так і рівнем підготовленості вчителя до неї, наявністю й володінням ним засобами відповідного теоретико-методичного й інформаційного забезпечення.

Отже, визначимо поняття «суб'єкт прогнозування змісту загальної середньої освіти». Родовим щодо нього є поняття «суб'єкт», яке визначається у Великому тлумачному словнику української мови як «істота, здатна до пізнання навколишнього світу, об'єктивної дійсності й до цілеспрямованої діяльності»; «особа, група осіб, організація і т. і., яким належить активна роль у певному процесі, акті» [1, с. 1408]. Розглядаючи суб'єктів прогнозування розвитку загальної середньої освіти, автор так само відносить до них окремих фахівців (як науковців, так і практиків), їхні групи й організації [4]. Таким чином, *суб'єкт прогнозування змісту загальної середньої освіти - це особа, колектив певної організації, котрі мають необхідну підготовку й цілеспрямовано здійснюють прогнозування змісту загальної середньої освіти, тобто розробляють прогнози кількісних та якісних змін цього об'єкта впродовж певного періоду часу.*

Можна виділити чотири головні підстави класифікації суб'єктів прогнозування змісту загальної середньої освіти, а саме: характеристики окремого суб'єкта прогнозування (особи), рівень, на якому здійснюється прогнозування, кількість розробників прогнозу, сталість групи розробників. Відзначимо, що класифікація певного суб'єкта прогнозування дає змогу досить детально охарактеризувати його.

Перша підстава, *характеристики окремого суб'єкта (особи)*, дає змогу визначити три найважливіші риси індивідуального суб'єкта прогнозування змісту загальної середньої освіти, а саме:

рівень його прогностичної компетентності індивідуального суб'єкта, тобто «складної й динамічної професійної здатності, що включає взаємопов'язані цінності, мотиви, знання, прогностичні вміння й навички, практичний досвід, які визначають його спроможність успішно здійснювати прогностичну діяльність, прогнозувати розвиток об'єктів, які належать до системи загальної середньої освіти» [2, с. 70-71];

мотиви його прогностичної діяльності, серед яких можемо виділити три основних, а саме: пізнавально-дослідницький мотив (зумовлений прагненням передбачити стан змісту загальної середньої освіти в майбутньому в т. ч. задля виконання завдань кваліфікаційного або дисертаційного дослідження), професійний (пов'язаний із розв'язанням професійних завдань), службовий (виконання посадових обов'язків);

професія (професійні заняття, професійна роль) індивідуального суб'єкта (наприклад, науковець, учитель, управлінець тощо).

За другою підставою, можна виділити *сім ієрархічних рівнів, на яких здійснюється прогнозування змісту загальної середньої освіти* (міжнародний або міждержавний, державний, регіональний, місцевий, інституційний (рівень закладу освіти, наукової установи, громадської освітньої організації), рівень структурного підрозділу школи, індивідуальний рівень (окремого науковця або вчителя) [3].

За третьою підставою, *кількістю розробників прогнозу змісту загальної середньої освіти*, можна виділити індивідуальних і колективних суб'єктів. Індивідуальний суб'єкт - окремий науковий, науково-педагогічний, педагогічний працівник, представник органів управління освітою та ін., котрий одноосібно розробляє прогноз змісту загальної середньої освіти або ж певного структурного складника цього змісту відповідно до його ієрархічних рівнів (освітньої галузі, предмета, курсу, теми тощо).

Колективний суб'єкт може бути як малою (команда прогнозистів чисельністю від двох до семи осіб), так і великою групою (десятки осіб, дослідницький колектив).

Відповідно до четвертої підстави, *сталості групи розробників*, можна виділи сталі колективи, котрі спроможні забезпечувати довготривалий характер, належний рівень системності, узгодженості, варіантності, неперервності прогнозування змісту загальної середньої освіти. Головна перевага сталих колективів розробників - це напрацьованість інструментарію, прогностичних моделей, системи прогнозування, наявність бази даних, котра забезпечує прогнозу ретроспекцію, довший період заснування прогнозу, кращі можливості для визначення й урахування прогнозного фону об'єкта прогнозування. Однак сталий колектив вимагає значного фінансування, може не виявляти належної гнучкості й оперативності щодо виконання завдання на певний прогноз. Нестала група прогнозистів (творча або дослідницька група, персонал проекту тощо) може проявити значно більшу гнучкість й оперативність, швидше й детальніше розробити необхідний прогноз, однак його надійність залежатиме від обсягу ресурсів, доступних цій групі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Великий тлумачний словник української мови (з дод. і допов.) / уклад, і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
2. Пузіков Д. О. Прогнозування розвитку загальної середньої освіти: рівень учителя. *Український педагогічний журнал*. 2018. №3. С. 67-74.
3. Пузіков Д. О. Рівні організації прогнозування змісту загальної середньої освіти. *Інклюзивне освітнє середовище: проблеми, перспективи та кращі практики: тези доповідей XIX Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 20-21 листопада 2019 р.): у 3-хч.* Київ: Університет «Україна», 2019. Частина 1. С. 359-362.
4. Пузіков Д. О. Теоретична модель прогнозування розвитку загальної середньої освіти. *Український педагогічний журнал*. 2017. №4. С. 128-137.
5. Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник. 4-те видання, виправлене і доповнене. Київ : Знання, 2004. 307 с.